

เจตนาดีกับหน้าที่ในชุกกัณฑ์ ตามทัศนะของอิมมานูเอล ค้านท์

Emmanuel Kant's Concept on Goodwill and Duties in Jujaka Kandha

พระวันดี กนฺตวิโร และคณะ*

บทคัดย่อ

หน้าที่ของบุคคลในพระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกกัณฑ์พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๘ ชุกกัณฑ์ชาดก ภาค ๒ ในมุมมองแนวคิดเรื่องกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ของอิมมานูเอล ค้านท์ ผู้เขียนได้ทำการแบ่งหน้าที่ของบุคคลออก เพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ ๔ หน้าที่ ดังนี้ ๑) หน้าที่มารดาบิดาของนางอมิตตดา ๒) หน้าที่ของนางอมิตตดา ๓) หน้าที่ของพราหมณ์ชุก และ ๔) หน้าที่ของนายพรานเจตบุตร เมื่อวิเคราะห์การกระทำหน้าที่ทั้ง ๔ ตามแนวคิดเรื่องกฎศีลธรรมของค้านท์ (เจตนาดี)แล้วสรุปได้ ๓ ประเด็น ดังนี้ ๑) กระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรมของค้านท์มี ๒ คน คือ นางอมิตตดาและนายพรานเจตบุตร ๒) กระทำหน้าที่ผิดหลักศีลธรรมของค้านท์คือ ชุก และ ๓) กระทำหน้าที่ทั้งตามกฎศีลธรรมและผิดกฎศีลธรรมของค้านท์ คือ มารดาบิดาของนางอมิตตดา

คำสำคัญ: เจตนาดี, หน้าที่ในชุกกัณฑ์, ทัศนะอิมมานูเอล ค้านท์

Abstract

The duties of each character in Vessantara Jataka are mentioned in Vessantara Jataka, Jujaka Kandha, the Pāli Tripitaka Volume 28, Khuddaka-Nikāya Part II. Based on Kant's perspective on the concepts of the moral principle (goodwill), the author has divided the individual duties into four groups in analysis: 1) parental duties of Amitatā;

* อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, จรัส ลีกา อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, พระครูสุตธรรมาภรณ์, ดร. รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และดร.ภูษิต ปุณัณรัมย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

2) duties of Amitatā; 3) Jujaka Brahman's duties; 4) Jettaputta hunter's duties. After analyzing these four duties' performance according to Kant's concepts of the moral principle, it can be concluded into 3 viewpoints: 1) the duties' performances of Amitatā and Jettaputta hunter comply with Kant's concept on goodwill; 2) Jujaka Brahman's duty performance do not comply with that of Kant; 3) parental duties of Amitatā can be analyzed to comply and not comply with that of Kant.

Keywords: Goodwill, Duties in Jujaka Khandha, Emmanuel Kant

๑. บทนำ

เวสสันดรชาดก เป็นชาดกในหมวดมหานิบาต ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๘ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในหมวดมหานิบาตนี้ เป็นชาดกที่มีทั้งหมด ๑๐ ชาดก เป็นการกล่าวถึง การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ พระเวสสันดรเป็นพระชาติสุดท้าย ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในชาดกนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์ จนเป็นสาเหตุถูกขับไล่ออกจากเมืองไปบวชเป็นฤๅษีเพื่อบำเพ็ญพรตในป่าเขาวงกต และในขณะเดินทางไปเขาวงกตพระเวสสันดรก็ยังให้รถเป็นทาน จึงต้องเดินเท้าไปจนถึงเขาวงกต และเมื่อบวชเป็นฤๅษีได้ ๗ เดือนมีพราหมณ์ชุกเดินเข้ามาขอภัตตาหารและชาลี เพื่อไปเป็นทาสรับใช้ เป็นต้น การกระทำหน้าที่ของพระเวสสันดรในกัณฑ์ชุกนี้ เป็นการกระทำดีหรือไม่นั้น ในมิติทางปรัชญาจะให้คำตอบหรือตรวจสอบการกระทำ

นั้นๆ โดยใช้เกณฑ์ทางจริยศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับมาตรฐานของความประพฤติและเกณฑ์การตัดสินทางศีลธรรม^๑ จริยศาสตร์เป็นหลักการหรือแนวคิดทางปรัชญาที่จะตัดสินได้ว่าการกระทำแบบไหนเรียกว่าความดี ถูกต้องตามกฎศีลธรรม ควรประพฤติ และการกระทำแบบไหนผิดไม่ควรประพฤติ แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักประพฤติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่เป็นพันธกรณีทางศีลธรรม อิมมานูเอล ค้านท์ นักปรัชญาตะวันตกที่มีแนวคิดเรื่องหน้าที่ตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ต่อการกระทำหน้าที่ของบุคคล ดังนั้นในพระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพื่อการวิเคราะห์ถึงการกระทำหน้าที่ในกัณฑ์ชุกนี้ โดยใช้แนวคิดเรื่องกฎศีลธรรมหรือเจตนาดี ตามทัศนะของอิมมานูเอล ค้านท์

^๑ เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๓๑๘.

๒. แนวคิดจริยศาสตร์เรื่องหน้าที่ของ อิมมานูเอล ค้านท์

อิมมานูเอล ค้านท์ เกิดและตายในเมือง โคนิกสเบิร์ก (Konigsberg) ทางภาคตะวันออกของปรัสเซีย ตลอดชีวิตค้านท์มิได้ไปอยู่ที่อื่นเลย และเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยจนตลอดชีวิต ตำแหน่งสุดท้ายเป็นศาสตราจารย์ทางตรรกวิทยา และอภิปรัชญา

๑. ศีลธรรมตามแนวคิดของค้านท์ในสิ่งดีอย่างไม่มีเงื่อนไข “เจตนาดี” (Ground of the Metaphysic of Morals)^๒ ค้านท์กล่าวว่า ไม่มีอะไรในโลกนี้หรือนอกโลกนี้ ที่เราจะสามารถคิดได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากเจตนาดี สติปัญญาที่ดี ไหวพริบที่ดี การตัดสินใจอย่างแน่วแน่ที่ดี รวมทั้งสิ่งต่างๆ เช่น อำนาจ ความมั่นคง เกียรติยศ ค้านท์ได้ให้ความเห็นว่สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ อาจจะเป็นสิ่งที่เลวร้ายขึ้นมาได้ถ้าไม่มีสิ่งที่เรียกว่า เจตนาดี มาคอยควบคุมไว้ โดยค้านท์ให้เหตุผลว่าเขาใช้คำว่า “เจตนาดี” (Good Will) ให้ความหมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลของบุคคลที่จะตัดสินใจว่าเขาควรจะทำอะไร เจตนาดี เท่านั้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ ค้านท์เชื่อว่าเจตนาดี เป็นคุณลักษณะทางศีลธรรม กล่าวคือ เมื่อบุคคลผู้หนึ่งทำสิ่งที่เขาเชื่อว่าถูกต้องหรือสิ่งที่ป็นพันธะหน้าที่ที่ต้องทำ ไม่ว่าบุคคลนั้น

จะปราศจากความรู้สึกเมตตาสงสารหรือแม้แต่ปราศจากความสนใจใฝ่ดีในประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของผู้อื่น เรายังถือว่าบุคคลผู้นั้นมีความดีที่เป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางศีลธรรมอยู่ นั่นคือเขามี “เจตนาดี” นั่นเอง^๓

การกระทำตามหน้าที่ ที่จะป็นหลักศีลธรรมได้ต้องเป็นการกระทำที่เป็นหลักสากล หมายความว่า เมื่อเราทำแล้วคนอื่นเห็นก็รู้สึกเหมาะสมหรือคนอื่นทำแล้วเราดูอยู่ก็รู้สึกว่เหมาะสม เช่นเราถือว่า ถ้าเราทิวเราขโมยเขาได้ทีนี้ในทางกลับกัน เมื่อคนอื่นเขาคิดว่าเขาทิวเขาคก็ขโมยของๆ เรากิน เช่นนี้ เรายอมรับได้หรือไม่เราไม่ยอมให้เขามาเอาของๆ เราไป จึงไม่ป็นสิ่งสากล การกระทำที่ไม่ป็นกฎสากลเช่นนี้ไม่ใช่กฎศีลธรรม

แนวคิดเรื่องหน้าที่ของอิมมานูเอล ค้านท์ นักปรัชญาชาวเยอรมัน สรุปได้ดังนี้ คือ การกระทำที่ถูกต้องคือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ คือ การกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากศีลธรรม การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม คือการกระทำตามกฎสากลที่ทุกคนในสังคมยอมรับและเห็นด้วย^๔

^๒ เนื่องน้อย บุญยเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก : ค้านท์มิลล์ฮอบส์รอลส์ชาร์ทท์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^๔ บุญมี แท่นแก้ว, ปรัชญาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๓๓.

๓. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเจตนาดี กับหน้าที่ ในชุกกัณฑ์ ตามทัศนะของอิมมานูเอล ค้ำนท์

ในการวิเคราะห์หน้าที่ของบุคคลใน
พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชุกกัณฑ์ในมุมมองแนวคิด
เจตนาดีของอิมมานูเอล ค้ำนท์ ผู้เขียนจะทำการ
วิเคราะห์เฉพาะการกระทำของบุคคลสำคัญๆ
ในกัณฑ์ชุกกัณฑ์เท่านั้น มีดังนี้ คือ

๑. การกระทำหน้าที่ของมารดาบิดา
ของนางอมิตตดา ถือว่าเป็นผู้มีบทบาทไม่น้อยเลย
ทีเดียวในกัณฑ์ชุกกัณฑ์ เพราะทั้งสองคนเป็นมารดา
บิดาของนางอมิตตดา เป็นเหตุให้นางอมิตตดา
ได้เป็นภรรยาของพราหมณ์ชุกกัณฑ์ เพราะทั้งสองคนนี้
เป็นเพื่อนกับพราหมณ์ชุกกัณฑ์ และเป็นเพื่อนที่ชุกกัณฑ์
ไว้วางใจมากถึงกับเอาเงินที่ตนเองเก็บหอมรอมริบไว้
จากการเที่ยวขอมมาได้มาฝากไว้ แต่ทั้งสองกลับ
นำเงินที่พราหมณ์ชุกกัณฑ์ฝากไว้มาใช้จนหมด
เมื่อพราหมณ์ชุกกัณฑ์จะมาเอาเงินคืนก็ไม่มีให้ จนต้อง
ตัดสินใจแก้ปัญหา โดยการยกบุตรสาวของตนให้
เป็นภรรยาของพราหมณ์ชุกกัณฑ์ เป็นเหตุให้นาง
อมิตตดาโดนรุมด่าและทำให้ชุกกัณฑ์ต้องเดินทางไปขอ
กัณฑ์และซาลีมาเป็นคนรับใช้

เมื่อกล่าวถึงการกระทำหน้าที่ของมารดา
บิดาของนางอมิตตดาตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี)
ของอิมมานูเอล ค้ำนท์แล้ว ต้องแยกวิเคราะห์เป็น
สองประเด็น คือ ในประเด็นแรกที่เล็งดูอบรม
สั่งสอนให้บุตรของตนเติบโตมา และมีความกตัญญู
ต่อมารดาบิดานั้น การกระทำหน้าที่ในส่วนนี้ ถือว่า
ทั้งสองได้กระทำหน้าที่ของตนตามกฎศีลธรรม

(เจตนาดี) ของค้ำนท์ จะเห็นได้จากกิริยาอาการ
ของนางอมิตตดาตอนที่มารดาบิดายกให้เป็น
ภรรยาพราหมณ์ชุกกัณฑ์ เธอก็ทำตามโดยไม่ได้ตั้งใจ
มารดาบิดาแต่อย่างใด จึงเป็นการกระทำที่เกิดจาก
เหตุผลบริสุทธิ์และเป็นการกระทำที่เป็นสากล

ประเด็นที่สอง ที่มารดาบิดาของนาง
อมิตตดาได้ยกบุตรสาวของตนให้เป็นภรรยาคนอื่น
เพื่อเป็นการชดใช้หนี้สิน โดยไม่ได้ถามถึงความ
สมัครใจของบุตรเลย และเป็นเหตุให้เธอได้รับ
ความทุกข์ทรมานจากการตัดสินใจของมารดาบิดา
ในครั้งนี้ ถ้าถามว่ามารดาบิดามีสิทธิ์ที่จะยกบุตร
ของตนให้คนอื่นได้ไหม ก็ตอบว่ามารดาบิดาย่อมมี
สิทธิ์ที่จะกระทำได้ เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นจะสามารถ
เลี้ยงดูให้บุตรตนมีความสุขกว่าอยู่กับตน หรือยก
ให้บุคคลที่เห็นว่าสมควร แต่ในกรณีของนาง
อมิตตดาเป็นเรื่องที่ไม่ควรเลย เพราะไม่ได้ทำให้
บุตรของตนมีความสุขกว่าที่ตนเลี้ยงดูเอง
การยกบุตรสาวของตนเองให้กับพราหมณ์ชุกกัณฑ์
ในมุมมองของค้ำนท์แล้ว ในประเด็นนี้มีมารดาบิดา
ของอมิตตดากระทำหน้าที่ผิดกฎศีลธรรม
(เจตนาดี) เพราะเป็นการกระทำที่ไม่ประกอบด้วย
เหตุผลบริสุทธิ์ แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากสาเหตุ
ทางสัญชาตญาณเป็นแรงผลักหรือแรงกระตุ้นให้
กระทำลงไป ซึ่งการกระทำไปตามสัญชาตญาณนี้
เป็นการกระทำลงไปโดยไม่ได้คิดถึงเรื่องของศีล
ธรรม เป็นการกระทำไปเพื่อให้อันไปจากความ
ทุกข์หรือสิ่งที่ตนเองไม่ปรารถนานั้นๆ โดยไม่ได้
คำนึงถึงผลดีผลเสียที่จะตามมาทีหลัง ส่วนการกระทำ
ที่มีเหตุผลบริสุทธิ์เป็นแรงผลักดัน เป็นการ

กระทำที่ตั้งอยู่ในกฎศีลธรรม คือการกระทำที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เมื่อเห็นว่าดีก็กระทำลงไป^๕

การกระทำหน้าที่ของมารดาบิดาของนางอมิตตดา ในมุมมองของกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ของค่าน ในส่วนของการอบรมสั่งสอนให้บุตรของตนเป็นคนดีมีความอ่อนน้อม และเชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาบิดา ในประเด็นนี้มารดาบิดาของอมิตตดา ได้กระทำหน้าที่ของตนเองตามกฎพันธะหน้าที่ทางศีลธรรมของค่าน^๖ แต่ก็ทำผิดกฎศีลธรรมของค่าน^๖ ในส่วนที่ทั้งสองได้ยกบุตรสาวของตนให้ เป็นเมียของพราหมณ์ ชูชก เพื่อเป็นการใช้หนี้ เป็นการกระทำที่มีสัญญาตมญาณเป็นตัวกระตุ้นให้ทำ ไม่ใช่การกระทำที่มีเหตุผลบริสุทธิ์ ที่ค่านถือว่าเป็นการกระทำตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการกระทำ

๒. การกระทำหน้าที่ของนางอมิตตดา เธอเป็น อีกคนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในพระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกนี้ บทบาทหน้าที่สำคัญของเธอได้ เริ่มขึ้นตอนที่มารดาบิดาของเธอได้ยกให้เธอเป็นภรรยาของพราหมณ์ชูชก คนที่เธอไม่รู้จักมักคุ้นเลย แถมยังมีวัยต่างกันมากอีกด้วย แต่อมิตตดาเธอก็ไม่ได้ปฏิเสธการตกลงใจของมารดาบิดาที่จะยกเธอให้ พราหมณ์ ชูชก เพื่อเป็นการใช้หนี้เงินที่พราหมณ์ชูชก ดังที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วในข้อหน้าที่ของมารดาบิดาว่าจาก

การประพฤติปฏิบัติตัวของอมิตตดา เธอน่าจะถูกอบรมสั่งสอนมาเป็นอย่างดี จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยที่เธอจะปฏิบัติดูแลคอยรับใช้มารดาบิดาเป็นอย่างดี ยิ่งตอนที่มารดาบิดาเธอยกให้พราหมณ์ชูชกเพื่อใช้หนี้เธอก็ไม่ได้ขัดขืนหรือปฏิเสธ ทั้งยังยอมรับและปฏิบัติตามโดยดี ข้อนี้ถือว่าเป็นการปลดเปลื้องทุกข์ทางใจของมารดาบิดาให้หายไปได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าตนเองจะเป็นทุกข์หรือลำบากอย่างไร ในประเด็นนี้มีอมิตตดาได้กระทำหน้าที่ของบุตรที่ดีตามหลักศีลธรรม (เจตนาดี) ของค่าน^๖ ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการกระทำที่ตนเองรู้ว่ามันเป็นการกระทำที่ดี และคนอื่นเห็นก็บอกว่าเป็นการกระทำที่ดีที่เหมาะสม จึงเป็นการกระทำที่เป็นสากล อีกประเด็นหนึ่งคือการกระทำหน้าที่ของภรรยา อมิตตดาได้เริ่มทำหน้าที่ภรรยาเมื่อพราหมณ์ชูชกได้พาเธอเดินทางกลับไปอยู่ยังบ้านเกิดของตน ซึ่งเธอก็กระทำได้อย่างดี ไม่คิดว่าตัวเองเป็นสาวได้สามีแก่ แล้วก็ไปเป็นภรรยาทาสอันพราหมณ์ทั้งหลายหล่มๆ ครั้นเห็นเจ้าอมิตตดาเด็กดรุณามีจริยาดีรู้ปฏิบัติทุกสิ่งสรรพสารพัดจะบำเรอแต่่าชรา ครั้นคิดถึงที่เรือนตนขึ้นมาในก็ให้หม่ม^๗ ประโยคที่ยกมากล่าวนี้แสดงให้เห็นว่านางอมิตตดาเธอได้กระทำหน้าที่ของภรรยาได้เป็นอย่างดี จนเมียพราหมณ์หล่มในหล่มบ้านเกลียดชังมาดักกรอรัมด่าและขับไล่เธอหนีจาก

^๕ เนื่องน้อย บุญยเนตร, **จริยศาสตร์ตะวันตก : ค่านที่มีลัทธิฮอบส์รอลส์ชาร์ท์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓-๒๖.

^๖ กรมศึกษาธิการ, **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภาศึกษานิเทศน์พณิชย์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓๑.

หมู่บ้าน ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า ถูกพวกหญิง
ในหมู่บ้านที่พากันไปตักน้ำที่ทำน้ำต่างแตกตื่น
พากันมารุมด่า^๗

การกระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรม
(เจตนาดี) ในทัศนะของค่านั่นนั้น ต้องเป็นการ
กระทำตามพันธะหน้าที่ (กฎศีลธรรม) ซึ่งเป็นสิ่งที่
ดีที่มนุษย์จะต้องมีกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความ
ประพฤติ กฎเกณฑ์นี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สังคม
อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข “กฎหมาย ศีลธรรม
จริยธรรม ศาสนา และจารีตประเพณี” ค่านที่เรียก
สิ่งที่เราารู้ว่า มันเป็นสิ่งที่ดีนี้ว่า เหตุผลบริสุทธิ์
เขากล่าวต่อไปว่า เมื่อรู้ว่ามันดีแล้วก็ย่อมเกิดความ
ปรารถนาที่จะกระทำขึ้นมา จึงเกิดการกระทำที่
เป็นกฎศีลธรรมขึ้นในฐานะที่เธอเป็นบุตร อมิตตดา
เธอย่อมรู้ว่าหน้าที่ของบุตรที่ตั้นนั้นควรที่จะเชื่อฟัง
คำสั่งสอนของมารดาบิดา ด้วยเหตุผลที่ว่า แม้แต่
มารดาบิดายกให้เป็นภรรยาของพราหมณ์ชุกก็
เธอไม่รู้จักมักคุ้นมาก่อนเลย เมื่อเธอทราบว่
มารดาบิดายกให้เป็นภรรยาของพราหมณ์ชุกนี้
เพราะท่านทั้งสองไม่มีเงินคืนให้พราหมณ์ชุก
เธอย่อมเป็นภรรยาเขา เพื่อปลดเปลื้องหนี้สิน
ให้มารดาบิดา การกระทำของเธอจึงเป็น
การกระทำตามพันธะหน้าที่ของบุตรที่ควรกระทำ
ต่อมารดาบิดา ส่วนการกระทำหน้าที่ของภรรยา
ของเธอ นั้น เธอก็ได้กระทำหน้าที่รับใช้สามี

เป็นอย่างดี อมิตตดาจึงได้ชื่อว่า กระทำหน้าที่ของ
เธอในฐานะภรรยาได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นการ
กระทำที่เป็นพันธะทางศีลธรรม เป็นสิ่งที่ภรรยา
ควรที่จะกระทำต่อสามี

การกระทำหน้าที่ของนางอมิตตดา
ในพระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ทั้งหน้าที่
ของบุตรและหน้าที่ของภรรยา ในมุมมองแนวคิด
เรื่องเจตนาดีของอิมมานูเอล ค่านที่ การปฏิบัติ
หน้าที่ทั้งสองอย่างของเธอนั้น เกิดจากการรับรู้ว่
ควรปฏิบัติหน้าที่ในฐานะต่างๆ อย่างไร ถึงจะ
เหมาะสม ที่กล่าวเช่นนี้ เพราะอมิตตดาเป็นคนที่
ถูกอบรมมาอย่างดีจากมารดาบิดา ดังที่ได้อธิบาย
มาแล้วในข้อหน้าที่ของมารดาบิดานั้นเอง
ฉะนั้นการกระทำหน้าที่ทั้งสองอย่างของเธอ
จึงเป็นการกระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี)
ของค่านที่

๓. การกระทำหน้าที่ของชูชก เป็นอีกบุคคล
คนหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญมากในพระเวสสันดร
ชาดก บทบาทที่เด่นที่สุดของชูชก เริ่มตั้งแต่การ
เดินทางไปขอเอาชาติและกัณฑ์ โอโรสและธิดา
ของพระเวสสันดรกับพระนางมัทรี บทบาทหน้าที่
สามีของพราหมณ์ชุกได้เริ่มขึ้น ตั้งแต่ตอนที่เขา
พานางอมิตตดากลับไปบ้านเกิดของเขา ดังประโยค
ที่ว่า พราหมณ์ชุกก็พาเจ้าอมิตตดาขมิ้มมัน
รีบร้อนเร็วมาถึงบ้านที่เคยนิवासสถานมาแต่ก่อน

^๗ ชุชกา (ไทย) ๒๘/๑๙๑๕.

^๘ พระพลากร สุ่มงคโล (อนุพันธ์), “ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา
และจารีตประเพณี”, วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๒๗๙.

พราหมณ์ชูชกก็เที่ยวสัจจรพยายามขอกทานมาเลี้ยงกัน^๙ จะเห็นได้ว่า พราหมณ์ชูชกเริ่มกระทำหน้าที่สามีที่ดีตั้งแต่เริ่มแรกโดยไม่ได้คิดว่านางอมิตตดาเป็นเมียที่ได้มาจากการยกให้เพื่อชดใช้หนี้ พราหมณ์ชูชกก็เที่ยวสัจจรพยายามขอกทานมาเลี้ยงกันจากประโยชน์อื่น ๆ นี้ ทำให้เราเห็นถึงความรัก ความหลงที่มีต่อนางอมิตตดาของพราหมณ์ชูชกได้เป็นอย่างดี เมื่ออยู่ด้วยกันมาพราหมณ์ชูชกนอกจากไม่ดูหมิ่น ยังให้เกียรติยกย่องว่าเป็นภรรยา และไม่เคยมียศอื่นไหนในพระเวสสันดรกล่าวว่ พราหมณ์ชูชกคิดนอกใจนางอมิตตดาเลย ทั้งยังมอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้เธออย่างเต็มที่

ดังได้กล่าวแล้วว่า บทบาทที่โดดเด่นของชูชกคือ การกระทำหน้าที่สามีที่ดีของเขาด้วยการเพียรพยายามเดินทางไปขอพระโอรสพระธิดาของพระเวสสันดร เพื่อนำมาเป็นคนรับใช้ของภรรยาสาวของตน ที่ว่าการเพียรพยายามเพราะว่า ตัวพราหมณ์ชูชกนั้นแก่ชรามากแล้วทางไปก็ไกลและลำบาก ทั้งยังไม่รู้ว่าจะไปทางไหนพราหมณ์ชูชกก็ถามทางจากชาวเมืองไปเรื่อยๆ จนไปถึงปากทางเข้าเขาวงกตเจอฝูงสุนัขของนายพรานเจตบุตรผู้เฝ้าทางขึ้นไปเขาวงกต จะโดนนายพรานเจตบุตรฆ่าทิ้ง แต่พราหมณ์ชูชกก็ใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายพูดโกหกจนนายพรานเจตบุตรเชื่อและบอกทางไป จนถึงที่พักของพระเวสสันดร

และขอเอาพระโอรสพระธิดาของพระเวสสันดรได้สำเร็จ^{๑๐} สำหรับการกระทำหน้าที่ของสามีของพราหมณ์ชูชกในพระเวสสันดร กัณฑ์ชูชกก็จบลงในตอนนี้นายพรานเจตบุตรบอกทางไปยังที่อยู่ของพระเวสสันดรให้และพราหมณ์ชูชกก็ออกเดินทางต่อไป

การกระทำหน้าที่สามีของพราหมณ์ชูชกเริ่มขึ้นตอนที่พานางอมิตตดากลับบ้านเช่นกันถึงพราหมณ์ชูชกจะเป็นคนยากจน แต่เขาก็ได้เพียรพยายามที่จะออกไปเที่ยวขอกทาน เพื่อมาเลี้ยงดูภรรยาสาวของเขา ที่กล่าวว่า เพียรพยายามเพราะว่าเขาต้องใช้ความพยายามขอให้ได้มากกว่าเดิมอีกเนื่องจาก เขาไม่ได้อยู่คนเดียวเหมือนเมื่อก่อนแล้วนอกจากจะเที่ยวขออาหารมาเลี้ยงภรรยาสาวแล้วพราหมณ์ชูชกก็ได้ตามใจเธอทุกอย่าง เรียกว่ามอบความเป็นใหญ่ให้เลยทีเดียว ที่กล่าวเช่นนี้ก็ด้วยเหตุผล ๒ ข้อ คือ ประการแรก อมิตตดาเธอยังสาวและสวย และอีกอย่างคือ เธอก็ปรนนิบัติรับใช้หรือทำหน้าที่ภรรยาต่อพราหมณ์ชูชกได้เป็นอย่างดี จากเหตุผล ๒ ข้อนี้ จึงทำให้พราหมณ์ชูชกหลงใหลภรรยาสาวของเขามาก จะเห็นได้จากตอนที่นางอมิตตดาโดนรุมดำที่ทาน้ำ ร้องไห้กลับมาแล้วบอกให้ชูชกไปหาทาสรับใช้มาให้ ที่แรกชูชกปฏิเสธ แต่พอโดนนางอมิตตดาชู่จะหนีจากและคไปหาอยู่กับหนุ่มเท่านั้นแหละ ชูชกก็ลืมอุปสรรคปัญหาต่างๆ จนหมดสิ้นและตกลงที่จะไปขอเอา

^๙ กรมศึกษาธิการ, **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภาศึกษากันท์พาณิชย์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓๐.

^{๑๐} ชู.ชา (ไทย) ๒๘/๑๙๔๗-๑๙๗๕/๔๔๘/๔๙๒.

พระโอรสและพระธิดาของพระเวสสันดรมาเป็น
ทาสรับใช้ภรรยาสาวตนทันที

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การกระทำหน้าที่
สามีของพราหมณ์ชูชก เป็นการกระทำที่เกิดจาก
พลังแห่งความหลงเป็นตัวผลักดันหรือกระตุ้นให้ทำ
ซึ่งค่านิยมเรียกว่า เป็นการกระทำที่ไม่เป็นอิสระ
เพราะมีแหล่งกำเนิดมาจากผัสสะ และความ
ปรารถนาหรือความรู้สึกเหล่านี้ เกิดขึ้นกับเรา
ในฐานะที่เราเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้กฎสาเหตุสากล
แบบจักรกลนิยม ตามทัศนะของค่านิยมการกระทำ
ที่ไม่เป็นอิสระนี้ ไม่ใช่การกระทำที่เกิดจากเหตุผล
บริสุทธิ์ จึงไม่ใช่การกระทำที่เป็นกฎศีลธรรม
(เจตนาดี) ตามแนวคิดของค่านิยม

๔. การกระทำหน้าที่ของนายพราหมณ์
เจตบุตร เป็นพราหมณ์ที่กษัตริย์เมืองเจตราชนคร
ได้แต่งตั้งให้เป็นผู้เฝ้าต้นทางที่จะขึ้นไปบนเขาวงกต
ที่พระเวสสันดร นางมัทรี พระโอรส และ
พระธิดาบวชเป็นภิกษุอยู่ เพื่อมิให้ใครๆ ขึ้นไป
รบกวนทั้ง ๔ พระองค์ได้ “กษัตริย์เจตราชบิดีกำชับ
สั่งเจตบุตรพราหมณ์ไว้ว่า อย่าให้ใครๆ เดินไปในทางนี้
ได้เป็นอันขาด เว้นไว้แต่ทูตถือสาสน์”^{๑๑} เมื่อได้รับ
มอบหมายหน้าที่จากพระราชาแล้ว นายพราหมณ์เจต
บุตรก็กระทำหน้าที่ของเขาด้วยดีตลอดมา
จนถึงตอนที่พราหมณ์ชูชก เดินทางมาถึงทางขึ้นเขา
วังกตศิรี และโดนหมาของนายพราหมณ์เจตบุตรไล่กัด
ทั้งจะโดนนายพราหมณ์เจตบุตรฆ่าทิ้ง เพราะกลัวจะ

เข้าไปขอเอานางมัทรี และกัณหาชालี แต่ชูชกก็ใช้
เล่ห์เหลี่ยมโกหก จนนายพราหมณ์เจตบุตรเชื่อ
โดยชูชกโกหกกว่า ตนเองนั้นเป็นทูตที่พระเจ้าสฤษดิ์
ผู้เป็นพระบิดาส่งมาทูลเชิญพระเวสสันดรกลับเมือง
เพราะประสงค์อยากพบหน้าพระเวสสันดร
นายพราหมณ์เจตบุตรก็เชื่อ และต้อนรับพราหมณ์ชูชก
เป็นอย่างดีให้นอนอยู่ที่พักของตนเองคืนหนึ่ง
เช้ามาก็บอกทางไปยังเขาวงกตศิรีอันเป็นที่อยู่
ของพระเวสสันดรให้^{๑๒}

นายพราหมณ์เจตบุตรเป็นคนซื่อตรง ทำงาน
ตามหน้าที่ของตนอย่างตรงไปตรงมา ไม่มี
เล่ห์เหลี่ยม และในการกระทำหน้าที่เฝ้าประตู
ทางขึ้นเขาวงกตนั้น เขาก็กระทำด้วยดีเสมอมา
ถึงแม้เขาจะพลาดโดนพราหมณ์ชูชกโกหกหลอก
ให้บอกที่อยู่ของพระเวสสันดรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์
ถึงสาเหตุที่ทำให้พราหมณ์เจตบุตรหลงเชื่อคำ
โกหกของพราหมณ์ชูชกนั้น เพราะ ประการแรก
นายพราหมณ์เจตบุตรเป็นคนซื่อตรง และไม่คอยได้เข้า
สังคมเมืองมากนัก เลยไม่ค่อยรู้เล่ห์เหลี่ยมของคน
เมืองเท่าใด ซึ่งต่างจากพราหมณ์ชูชกที่ใช้เวลา
ทั้งชีวิตออกเดินทางไปเมืองโน้นเมืองนี้ เพื่อที่จะขอ
เขากินพราหมณ์ชูชกจึงพบกับเรื่องราวและ
เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ของคนเมืองและในท้องถิ่นต่างๆ
จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะสามารถหลอกให้นายพราหมณ์
เจตบุตรเชื่อได้อย่างสนิทใจ ประการที่ ๒ เพราะ
ความรักและเคารพในตัวพระเวสสันดร จึงอยากให้

^{๑๑} กรมศึกษาธิการ, *มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์*, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา
ศึกษากัณฑ์พินิจ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑๔.

^{๑๒} ชูชา (ไทย) ๒๘/๑๙๕๒-๑๙๗๕/๔๘๙-๔๙๒.

พระเวสสันดรเสด็จกับเมืองสีพีนคร เมื่อพราหมณ์ ชูชกบอกว่า ตนเองเป็นทนต์จะมาทูลเชิญ พระเวสสันดรกลับพระนคร พระบิดาและชาวเมือง ยกโทษให้แล้ว และในมือของพราหมณ์ชูชกก็ได้ถือ กระบอกหนึ่งเหมือนกระบอกใส่สาส์น ด้วยความเป็นคนซื่อตรงและรักเจ้านาย ทำให้นายพราจน เจตบุตรเชื่อพราหมณ์ชูชกอย่างสนิทใจ ไม่คิดสงสัย ะไรในตัวพราหมณ์ชูชกเลย

เมื่อนำแนวคิดกฏศีลธรรม (เจตนาดี) ของค่านท์มามองดูการกระทำหน้าที่ของนายพราจน เจตบุตรแล้ว จะเห็นว่า เป็นการกระทำที่เกิดขึ้น จากความปรารถนาที่จะปกป้องให้กษัตริย์ทั้งสี่ พระองค์ อยู่อย่างสบายพระทัยไม่มีสิ่งใดเข้าไป รบกวน การกระทำเช่นนี้ ค่านท์บอกว่าเป็นกระทำ ที่เกิดจากเหตุผลบริสุทธิ์ เป็นการกระทำที่เป็น อิสระ ซึ่งนั้นก็หมายความว่า การกระทำหน้าที่ ของนายพราจนเจตบุตร เป็นการกระทำหน้าที่ตาม พันธกรณีศีลธรรม ด้วยเหตุผลที่ว่า เขามีความจงรัก ภักดีและทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมานั่นเอง ถึงแม้เขาจะพลาดโดนพราหมณ์ชูชกหลอกถามที่ อยู่ของพระเวสสันดร และพราหมณ์ชูชกก็ไปขอเอา พระโอรส และพระธิดาของพระเวสสันดรไปได้ สำเร็จก็ตาม เพราะว่ากฏศีลธรรม (เจตนาดี) นั้นเกิดขึ้นเพราะ การเคารพในศีลธรรมหรือเคารพ ในความถูกต้องส่วนเมื่อเขาจงใจกระทำตามเจตนา ดีแล้วแต่การกระทำนั้นไม่สำเร็จ ก็มีได้ทำให้ค่า ความดีของเขาลดน้อยลงไป^{๑๓}

๔. สรุป

จากการวิเคราะห์เจตนาดีกับหน้าที่ใน ชูชกกัณฑ์ ตามทัศนะของอิมมานูเอล ค่านท์ การกระทำหน้าที่ของบุคคลในชูชกกัณฑ์ ตามหลัก ศีลธรรม (เจตนาดี) ของค่านท์ สรุปได้ว่า การกระทำ หน้าที่ตามกฏศีลธรรมของค่านท์ มีนางอมิตตดา และนายพราจนเจตบุตร กระทำหน้าที่ผิดหลักศีล ธรรมของค่านท์คือ พราหมณ์ชูชก กระทำตามกฏ ศีลธรรม และกระทำหน้าที่ทั้งตามกฏศีลธรรม และผิดกฏศีลธรรมของค่านท์คือ มารดาบิดาของ นางอมิตตดา

การกระทำหน้าที่ของบุคคลในชูชกกัณฑ์ ตามกฏศีลธรรม (เจตนาดี) ของอิมมานูเอล ค่านท์ ผู้เขียนได้สรุปออกมา ๓ ประเด็น มีประเด็นที่น่า สนใจอยู่ประเด็นหนึ่งคือ ในประเด็นการกระทำ หน้าที่สามัญของพราหมณ์ชูชก เพราะเมื่อวิเคราะห์ ด้วยกฏศีลธรรมของค่านท์แล้ว เป็นการกระทำ หน้าที่ของสามัญที่ผิดหลักศีลธรรม ด้วยเหตุผล ที่ค่านท์บอกว่า เป็นการกระทำที่ไม่เป็นอิสระ เป็นการกระทำที่มีความหลงเป็นแรงผลักดันและมี แหล่งกำเนิดมาจากผัสสะ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียน เห็นว่าไม่ค่อยถูกต้องนัก คือจากเนื้อเรื่องใน กัณฑ์ชูชก ผู้เขียนคิดว่าพราหมณ์ชูชกเขาก็กระทำ หน้าที่สามัญของเขาได้ดี เช่น การเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ตามอัธยาของคนที่สามารถทำได้ ทั้งยกย่องว่า เป็นภรรยาโดยไม่เหยียดหยามว่าเป็นภรรยาที่ได้มา จากการชดใช้หนี้ ทั้งยังมอบความเป็นใหญ่ให้

^{๑๓} เนื่องน้อย บุญเนตร, **จริยศาสตร์ตะวันตก : ค่านท์มิลล์ฮอบส์รอลส์ชาร์ทซ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้จากเรื่องในกัณฑ์ชูชก อีกเหตุผลหนึ่งคือ เมื่อพิจารณาคำว่าเจตนาดี ของค้ำนั แล้วคำๆ นี้มีองค์ประกอบอยู่หลายอย่าง คือ กระทำโดยสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่ ประกอบด้วย เหตุผลบริสุทธิ์ และการกระทำที่เป็น สากลจากองค์ประกอบของกฎศีลธรรม (เจตนาดี)

ของค้ำน ผู้เขียนเห็นว่า พราหมณ์ชูชกขาดเพียง เหตุผลบริสุทธิ์ เพราะการกระทำหน้าที่สามี ของพราหมณ์ชูชกนั้นมีความหลงด้วยเท่านั้น จึงถือว่าพราหมณ์ชูชกไม่ได้กระทำผิดกฎศีลธรรม แต่ด้วยเกณฑ์การตัดสินของอิมมานูเอล ค้ำนัแล้ว ถ้าขาดองค์ประกอบไม่ครบถือว่าผิดกฎศีลธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศึกษาธิการ. *มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์*. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๒๔.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, ๒๕๕๗.

บุญมี แทนแก้ว. *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙

เนืองน้อย บุญยเนตร. *จริยศาสตร์ตะวันตก : ค้ำนัมิลล์ฮอบส์รอลส์ชาร์ต*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๒) วารสาร :

พระพลากร สุมงคล (อนุพันธ์). “ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา และจารีต ประเพณี”. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙).